

Оригінальні епітетні структури у художньому континуумі

ТЕТЯНА БЕЦЕНКО
(Суми)

У стилістиці існує ціла система епітетних одиниць і їх різновидів. З-поміж епітетів виділяють загальномовні, логічні, аналітичні, нейтральні, індивідуально-авторські (оказіональні), постійні (фольклорні, традиційні, канонічні та ін.), психологічні, тавтологічні, оригінальні епітети тощо.

У лінгвопоетиці відсутні дослідження, присвячені обґрунтуванню поняття оригінальні епітети. Існування оригінальних епітетів підтверджують автори *Словника епітетів української мови* С. Бирик, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт (1998). Однак поняття оригінального епітета на сьогодні не дістало різнобічного тлумачення. У зв'язку з цим предметом нашого наукового спостереження обрані оригінальні епітети художнього континууму як текстово-образні конструкти поетичної творчості. Мета наукової розвідки – обґрунтувати поняття оригінального епітета, з'ясувати його природу, показати можливості декодування конкретних оригінальних епітетів.

Матеріалом для спостереження обрана як авторська мовотворчість, так і фольклорно-пісенна мовно-образна система, зокрема – думовий епос.

Поняття оригінальності пов'язане з незвичайністю, небуденністю, незатертістю вражень, викликаних певними асоціаціями, тощо. Стосовно такої текстово-образної універсалії, як епітет, оригінальність розглядається насамперед на тлі сполучуваності слів. У ідеальному розумінні оригінальними доцільно вважати тільки ті епітетні текстово-образні структури, які засвідчені в одноразовому використанні, побудовані на основі переносного вживання прикметникового слова, є “прив'язаними” до певного

контексту; для таких епітетів повторюваність не характерна; вони багатозначні у плані художньо-образного змісту, часто допускають множинність образно-семантичної інтерпретації. Такі епітетні структури не “кочують” з одного твору в інший, не перехоплюються різними авторами. Вони є витворами суто індивідуальними. Наприклад, у В. Симоненка:

Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне

Складність виникає у розкодуванні образного змісту структури *сумне волосся*. Важко визначити, яке волосся уявляється ліричному героєві як сумне; які ознаки сумного волосся?

Оригінальні епітети спостережені і в інших авторів: у М. Вінграновського: *блакитношовкові хвилини; лимонна тиша; ясночола земля; лимонний вітер; білий сміх; осінні імлісті уста, чорнобривий шлях; мамалижна хмара; темний вітер; макоцвітний погляд; тихотихі губи*; у А. Мойсієнка: *зелені переспіви; вишневе небо; холодне кліше; каміння сонцелике; сині травні; єжовська зима; бездомна печаль*.

Оригінальні епітети почасти можуть бути і незрозумілими. Для їх правильного сприйняття і тлумачення обов'язково потрібен контекст.

У Л. Костенко оригінальними епітетами вважаємо оказіональні текстово-образні сполуки з переносно вживаними прикметниками типу: *смарагдові луки; смарагдовий ліс; смарагдові слова; смарагдово-руді ліси; бархатна тиша; скляні зорі; парчева злива; мельхіорове літо; діамантові жуки* (див.: Михно 2006: 83-88). Розкодування зазначених епітетів не становить особливих труднощів. Подібні епітети засвідчують “прозорі” асоціації у плані художньо-образного змісту: блиск коштовного каміння нагадують панцирі жуків, тому вони діамантові; колір коштовного каміння (смарагд) – яскраво-зелений, це – колір лісів і луків, тому вони в уяві поетеси смарагдові.

Значно важче відшукати подібну епітетну оригінальність у фольклорно-пісенному дискурсі. С.Я. Єрмоленко наводить випадки незвичного епітетного слововживання у фольклорно-пісенній мовотворчості: *білі листи, скарбовії коні, скарбовії вози, сиві очі, смоловії лавки, водяні ріки, біленький мороз* (Єрмоленко 1987: 80-85). Ці епітети взяті з народнопоетичних текстів, вони відзначаються не стільки незвичайністю сполучуваності, скільки рідкісністю текстового вживання (наприклад, у піснях засвідчені

частоповторювані епітетні словосполучення *дрібні листи, карі очі, бистрі ріки* та інші).

Оригінальний епітет – неочікуваний, непередбачуваний, почасти приголомшуючий. Наприклад, важко передбачити появу означень *листопадний, червоний* до слова *мотив* – *червоний мотив* (А. Гризун), *листопадний мотив* (А. Гризун), а також і інших прикметникових компонентів, у словосполученнях, як-от: *мудра верба* (Д. Павличко), *кришталева верба* (Л. Костенко), *зелений бублик* (В. Голобородько), *молодий біль* (В. Стус), *золотий біль* (М. Вінграновський), *білий біль* (Л. Костенко), *червоний біль* (В. Стус), *кирпатий барометр* (В. Симоненко), *оранжеві вечори* (В. Симоненко), *шовковий вечір* (П. Засенко), *чорновусий вечір* (П. Засенко), *сосновий вечір* (М. Вінграновський), *молоді вишневі вечори* (Л. Костенко).

Розмежовуємо абсолютну і відносну оригінальність епітетів. Абсолютну оригінальність у художніх епітетах вбачаємо тоді, коли не можемо обгрунтувати, чому саме такий прикметник обраний для уточнення іменника. Наприклад, складно пояснити, чому у фольклорно-пісенних текстах *меч – ясний, зброя – ясна, ясенька, сокіл ясний* та ін.

Не можемо достеменно обгрунтувати, чому *вальс – шовковий, луг – блакитний*:

На маленькій планеті, у великому лузі
Сходить вечір на сине, на сизе й сумне.
На шовковому вальсі, на блакитному лузі
Як давно і недавно ти любила мене.
(М. Вінграновський).

Так само виникають труднощі при розкодуванні інших епітетних структур, а саме:

На лист, на сніг, на квіт, на тіні,
У шелест і нешелестінь
Стелить в душевному тремтіні
Солодку, юну вашу тінь.

І в світанковім сумовинні
Прощально пестить шию, ніс
І сонні соняшники сині
В солонім сонці сонних кіс.
(М. Вінграновський)

Важко здогадатися, чому у М. Вінграновського *хмара – мамалижна, вітер – лимонний, коси – сонні, ніч – кам'яна* та інші. Подекуди контекст підказує, як декодувати семантику словообразу:

В кукурудзинні з-за лиману,
Де тихі дині в жовтих снах,
Де зайченята плачуть маму
І голубим сміється птах...

(М. Вінграновський)

– тут *жовті сні* – треба гадати – образний вислів, з допомогою якого змальовується картина баштану з динями, що мають жовте забарвлення; дині очікують, коли їх зберуть; тому вони ніби перебувають у стані сну.

У випадку:

Люблю тебе. Боюсь тебе. Дивлюсь
Високим срібним поглядом на тебе.

(М. Вінграновський)

– *високий погляд*, припускаємо, – такий, що сповнений поваги, захоплення, урочистого піднесення; *срібний* – переповнений приємними почуттями.

Інший приклад:

В гірчичнім світлі днів осінніх,
На літо старша ти ідеш,
Й тече твій погляд темно-синій.
Як вітер в затінку небес.

(М. Вінграновський)

– *гірчичне світло* – напевне, довколишній рослинний світ, збарвлений у жовто-коричневі кольори, характерні для осінньої пори; *погляд темно-синій* – мабуть, від того, що очі – *темно-синього* кольору.

Відносна оригінальність наявна тоді, коли виникнення (творення) епітета легко пояснюється, розкодовується без особливих зусиль. Наприклад: світанок зводить *білосніжну* хмару (А. Малишко), сяє хмара *білокрила*, квітне неба *бірюза* (А. Малишко); твоїх пальців *лебедино-біла* музика (Б. Олійник), *лебединобілий* парус розів'ю (Я. Кондра); не було страшно – ні (бо ти мав друзів) *ласкаволистих, безмежнооких...* (Б. Рубчак); і карі коси сумливі в *кульбабо-золотім* вінку (М. Вінграновський).

Оригінальність епітетів можна розглядати і в дещо розширеному, і в дещо звуженому розумінні.

У звуженому розумінні оригінальні епітети – такі, які вжиті один раз у одному тексті і при цьому порушують логічні норми сполучуваності слів у мові. В думках це структури типу *ясні пожари* (УНД 1972: 94, 96), *високі степи* (УНД 1972: 159, 204). У авторській поезії – *Встають чубаті хвилі чорномор'я* (Є.Маланюк), *Для кого грім і синя тиша*, *Земна любов і гордий гнів / Є суть єдине* (А. Малишко), *Бачу за морями молоді дороги*, *Де припав до неба синьоокий степ* (В. Сосюра).

У дещо розширеному розумінні оригінальних епітетів до останні зараховуємо текстово-образні структури, які виникли у певному текстовому континуумі (одного твору чи в низці творів визначеного жанру або окремого автора) і повторюються двічі чи й більше разів. Такі епітети “закріплюються” за певним твором (творами), за окремим авторським слововживанням.

Отже, оригінальність епітетів виникає за рахунок поєднання слів, що є логічно несумісними. Це ідеальна умова виникнення оригінальних епітетів; такі структури не можуть функціонувати поза художньо-образним контекстом; вони “прив’язані” до певного контексту.

Оригінальні епітетні структури закріплюються за певним контекстом. Наприклад, оригінальними у *Словнику епітетів української мови* за ред. С.Я. Єрмоленко є текстово-образні структури *зелений шепіт* (В. Барка), *калинний шепіт* (П. Романюк), *синій шепіт* (Б. Рубчак). (*Словник епітетів* 1998: 402), *глухонімих туман* (Є. Маланюк), *кокетливий туман* (Г. Косинка), (*Словник епітетів* 1998: 368), *круточолі гори* (І. Гончаренко), *світлочолі гори* (І. Гончаренко), *тихосвітлі гори* (І. Калинець), *вогнедишні гори* (О. Довженко) (*Словник епітетів* 1998: 90).

Фольклорний дискурс відзначається специфікою епітетного слововживання (відповідно до жанру). Думовий мовно-поетичний континуум засвідчує актуалізацію своєрідних епітетних одиниць. Окрім загально-вживаних епітетів – таких, що вказують на звичайні ознаки предметів, проте не стали канонічними, закам’янілими формами, як-от: *чужий дім* (УНД 1972: 348, 350, 351 та ін.), *сап’янові боти* (УНД 1972: 224, 301), *малая часинка* (УНД 1972: 152), *маків цвіт* (УНД 1972: 337, 342), *зелені жупани* (УНД 1972: 159, 204, 211), фольклорних (народнопоетичних) – таких, що характерні для фольклорно-пісенних текстів різних жанрів, як от: *зелена трава* (УНД 1972: 208), *дрібні дощики* (УНД 1972: 353), *дрібні сльози* (УНД 1972: 89, 119), *гострий спис* (УНД 1972: 156, 203), *гостра шабля* (УНД 1972:

93), *вороні коні* (УНД 1972: 225, 226, 296) – ці епітети неодноразово засвідчені у народно-розмовному, фольклорно-пісенному вжитку, в художній творчості взагалі, тексти українських народних дум також фіксують функціонуванню оригінальних епітетів.

Оригінальними епітетами думового епосу вважаємо епітетні структури, побудовані за універсальною моделлю прикметник + іменник, вони являють собою такі поєднання слів (і в логічному, і в образному планах), що не були характерні до цього для будь-яких інших систем слововживання і виступають належністю лише думового дискурсу (напр.: *високі стени* (УНД 1972: 159, 204), *темні високі луки* (УНД 1972: 333, 332).

Оригінальні думові епітети є специфічними структурами думового епосу, його художньо-образними візитівками, як-от: *сизокрилий голубок* (УНД 1972: 333, *сизокрилі орли* (УНД 1972: 164, 162, 186, 194, 193), *сизопері орли* (УНД 1972: 164, 169) .

Такі епітети почасти називають логічно розчленоване поняття, що стосуються саме думової оповіді: *агарська земля* (УНД 1972: 104, 396), *арабська земля* (УНД 1972: 398), *азовська орда* (УНД 1972: 175, 177, 178), *азовські брати* (УНД 1972: 165), *християнські городи* (УНД 1972: 91, 104, 108), *християнське тіло* (УНД 1972: 197, 215), *християнське лице* (УНД 1972: 325), *християнська розлука* (УНД 1972: 102, 103 та ін). Вони є новими у плані змісту, проте не концентрують максимальної образності. Їх художньо-виражальний потенціал більшою мірою тяжіє до логічності, аніж до художньо-образної незвичайності.

Зазначені епітетні структури становлять кістяк думової оповіді, вони пов'язані з лейтмотивом думового епосу (*агарська, азовська, арабська* – вказують на місця, де відбувалися героїко-історичні події, *християнські* – на визначальну домінуючу світоглядну рису, характерну для тогочасної дійсності, що розмежовувала світ за релігійною ознакою).

З-поміж оригінальних думових епітетів виокремлюються текстово-образні одиниці, що відзначаються найвищим ступенем оригінальності, тому що мають зверхобразний план змісту. Їх ми кваліфікуємо як думові оказіональні епітетні структури. Такі епітети є належністю суто думового дискурсу; вони створені саме у процесі думової оповіді; у них образність деякою мірою переважає над логічністю; зрештою, такі епітети чітко закріпилися за думовим дискурсом як першоконтекстом, де вони виникли. Використання подібних епітетів поза думовим континуум кваліфікуємо як явище вторинне, як своєрідне наслідування думової оповіді, як думові

запозичення. Наприклад, цілісну структуру з позитивним емоційно-образним змістом, що виступає перифрастичним найменуванням України, - на *ясні зорі*, на *тихі води* (УНД 1972: 113, 124 та ін.), на *тихі води*, на *ясні зорі* (УНД 1972: 98, 107, 109), використав Т. Шевченко. Дещо видозміненими, але створеними за аналогією до народнопоетичних, є Шевченкові епітети *ясний світ*, *тихий світ*:

Світе ясний! Світе тихий!
Світе вольний, несповитий!

Зазначені епітетні структури подибуємо у поетичній ідіосистемі В. Симоненка:

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На *ясні зорі* і на *тихі води*
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Своєрідність думових оригінальних епітетів зводиться до таких ознак:

1. Як правило, означення у подібних структурах – складне слово (складний прикметник), що утворений на основі підрядного словосполучення: *щирозлотний перстень* (УНД 1972: 164), *сизокрилі орли* (УНД 1972: 164 (2), *сизокрилий голубок* (УНД 1972: 333), *сизопері орли* (УНД 1972: 164, 162 та ін), *сизокрилі орли* (УНД 1972: 164 (2) *щирозлотий кубок* (УНД 1972: 239), *стародавня Січ* (УНД 1972: 258, 252), *стародавні козаки* (УНД 1972: 296), *стародавній курінь* (УНД 1972: 296), *стародавній Тор* (УНД 1972: 295, 292), *щироглибока морська вода* (УНД 1972: 142), *щирозлотний перстень* (УНД 1972: 264), *чужоземська невістка* (УНД 1972: 254).

З сучасного погляду такі епітети не є чимось незвичайним. Проте для тогочасної дійсності вони засвідчували новий етап розвитку фольклорно-пісенної традиції, зокрема зв'язок з книжними джерелами. До думового епосу фольклорно-пісенні тексти складних епітетів не фіксували. Подібний різновид епітетів називають гомерівським. Таким чином, думи виробили свою традицію фольклорно-пісенної мови, що оправилася на художньо-образному рівні, зокрема в епітезиці.

Зрідка епітетом виступає складний прикметник, утворений на основі сурядного зв'язку: *малий – невеликий перепелонько* (УНД 1972: 329), *ясні –*

гласні соколи (УНД 1972: 181), *малі – невеликі джури* (УНД 1972: 303), *отцевська – материна молитва* (УНД 1972: 403 та ін.).

Такий різновид епітетів виявляється характерним лише для думової традиції. У інших фольклорно-пісенних зв'язках він не засвідчений (про цей зразок епітетного текстотворення не відзначає С.Єрмоленко у монографії *Фольклор і літературна мова* (1987)). Як переконаємося, у думовій оригінальній епітетній структурі, до складу якої входить складний епітет, останній, маючи ознаки книжності, все ж не є чимось надзвичайним з погляду семантики; в цілому епітетне словосполучення становить логічну структуру в плані змісту.

Оригінальним вважаємо у даному випадку використання нового прийому творення слів у фольклорних текстах, зокрема думках, застосовуваного для моделювання прикметникового компонента, що входить до складу епітетної структури. Водночас цей компонент – так званий гомерівський епітет – сигналізує про запозичення усномовною практикою писемної традиції у процесі думового текстотворення.

2. Думові епітетні структури почасти здобувають статус оригінальних у зв'язку з наявністю у їх складі незвичайного (застарілого, незрозумілого слова, як-от: *ясні, гласні соколи* (УНД 1972: 365)). Що означає слово *гласний* – невідомо (у *Словарі української мови* Б. Грінченка *гласний* – тільки “вибраний голосуванням” (Грінченко 1907, т. I: 288)). У думках зафіксована також епітетна сполука *гласні дзвони* (УНД 1972: 320), тут *гласний* утворений від *глас* (*голос*), тобто *голосний* (див. Грінченко 1907, т. I: 288).

Складно пояснити, чому в думовому текстовому континуумі *ййце – жемчужное* (УНД 1972: 114, 116). Відомо, що *жемчуг* (сучасна назва перли) – білого кольору, жемчуг – природний матеріал, його використовували як прикрасу (виготовляли намисто). Можливо, *жемчужное* у даному випадку виступає синонімом до *коштовне, дороге, цінне і, напевне, незвичайне, рідкісне*.

У іншому випадку гніздо назване *шарлатним* (УНД 1972: 114), *щерлатним* (УНД 1972: 116.). Б. Грінченко подає інакшу форму цих прикметників: *шарлатовий, щербатий*, вказуючи і значення: “пурпурний” (Грінченко 1909, т. 3: 486), *шарлат* – “багрянecь, пурпур” (Грінченко 1909, т. 3: 486). Незрозуміло, чому іменник *гніздо* означений таким прикметником – епітетом. Відомо, що *пурпуровий* і *багрянний* – кольори, споріднені з *червоним*, які здавна вважалися кольорами урочистості, пишності, величності тощо; тому святих на іконах зображували у багряних кольорах. На

основі цього, гадаємо, і побудована асоціативна паралель у думках. Відтак *щерлатне (шарлатне) гніздо* – цінне, значне, знакове.

Цікавими є оригінальні епітетні структури *темні високі луги* (УНД 1972: 333), *високі стери* (УНД 1972: 159, 204). Хоча вжиті ці сполуки не один раз, проте вирізняються своєю незвичайністю. Так, поряд з ними функціонують епітетні текстово-образні структури *темні високі ліси* (УНД 1972: 342), *темні луженьки* (УНД 1972: 329), *високі стери* (УНД 1972: 159, 204), *високі ліси* (УНД 1972: 338, 3320), *темний луг* (УНД 1972: 291, 327), *темні луки* (УНД 1972: 326, 3280), *високі ліси* (УНД 1972: 338) та ін.

Отже, *ліс* означається цілком зрозумілими епітетами *високий, темний*. Аналогічно означається і географічний об'єкт луг: *високий, темний*. Підставою для такого епітетного тла у останньому випадку слугує універсальна особливість народнопоетичної творчості, відповідно до якої у фольклорно-пісенних текстах відбувається максимально символічне узагальнення семантики слів, їх синонімічне зближення: у пісенних текстах назви *ліс, луг та под.* «виступають як синоніми з розмитотою, розливічагою семантикою, як символи» (Єрмоленко 1987: 50). Відомо, що луг має застаріле значення “низина, поросла лісом” (СУМ, т. 4: 552). Це підтверджує і Б. Грінченко: луг – “ліс на низині, низина, поросла лісом” (Грінченко 1908, т. II: 379). Отже, луг тому *темний* і тому *високий*, що він порослий лісом. Так само *високими* означені стери тому, що порослі *високими* травами.

3. Оригінальними, водночас рідковживаними, у думках є епітети – прикметники, вжиті в переносному значенні.

Відзначимо, що переносне вживання слова не характерне для фольклору. Думи як зразки вищого рівня фольклорно-пісенного словесного мистецтва засвідчують функціонування епітетних структур з прикметником у переносному значенні. Цей прийом художньо-образного вираження думки дає підстави кваліфікувати думові зразки як інтелектуальні твори народно-поетичного генія, що поєднують народно-книжну традицію. Наприклад, *темний похорон* (УНД 1972: 160, 205), *зла хуртовина* (УНД 1972: 324), *злая година* (УНД 1972: 316, 320), *лиха хуртовина* (УНД 1972: 316 та ін.), *праведне сонце* (УНД 1972: 122), *тонка суремка* (УНД 1972: 97), *тонкі суремки* (УНД 1972: 90).

Позитивне емоційно-експресивне забарвлення притаманне лексемі *ясний* – “який випромінює яскраве світло”, “нічим не затьмарений, світлий, чистий”, “блискучий”, “нічим не засмучений, спокійний, безтурботний”, “не темного кольору, світлий”, “виразний», перен. «логічний, переконливий,

чіткий”, перен. “цілком очевидний, який не викликає будь-яких сумнівів у чому-небудь”, істор. “те саме, що ясновельможний”.

Проте викликають труднощі у тлумаченні таких думових епітетних текстово-образних універсалій з лексемою ясний, як *ясний сокіл* (УНД 1972: 102, 116, 117 та ін.), *ясні, гласні соколи* (УНД 1972: 3650), *ясенька зброя* (УНД 1972: 75), *ясний меч* (УНД 1972: 239), (цілком умотивовані епітетні словосполучення *ясне сонце* – “світле, чисте, нічим не затьмарене”, “яке випромінює яскраве світло”, аналогічну семантику має лексема *світлий* і в епітетній структурі *ясна зоря*).

Треба гадати, що *меч* означений прикметником *ясний* тому, що останній актуалізує у даному випадку семантику “блискучий”. Аналогічна семантика, напевне, засвідчена у епітетній сполуці *ясна зброя*. Семантику епітетної універсалії *ясний сокіл* витлумачуємо як “красивий”, “гарний”.

Неможливо однопланово, не замислюючись одразу з’ясувати, яку семантику має епітет *ясний* у текстово-образній універсалії *ясні гласні соколи* (також і епітет *гласний*).

На основі оригінальних фольклорних епітетів автори творять оригінальні індивідуально-авторські образні словомоделі: *ясна зброя – яснозбройний* (Ю. Клен), *ясний сокіл – ясносоколово* (П. Тичина). (Вокальчук 2004: 490–491).

Оригінальні думові епітети (по-іншому, думові епітетні okazіоналізми) – це обмежене, чітко визначене коло епітетних одиниць, які є елементами суто думового текстотворення. Додумове їх функціонування у фольклорі не засвідчене. Відлік існування таких художніх епітетів починається з думового дискурсу. Як правило, за межі першотексту такі епітети не сягають. Більшість подібних епітетів здобули статус думових і закріпилися саме за цими текстами. Вони стали своєрідними консерваторами думового стилю.

4. Деякою мірою оригінальними вважаємо думові епітетні структури, які фіксують прикметники з префіксом пре-, вказуючи на більшу, ніж звичайно, міру якості: *пребідна сиротина* (УНД 1972: 335), *превелика гордість* (УНД 1972: 410), *превелика рота* (УНД 1972: 309), *превелике диво* (УНД 1972: 276, 277), *превеликий колот* (УНД 1972: 276, 277), *превоздобне дерево* (УНД 1972: 116), *превражний син* (УНД 1972: 286), *прекрасна хвантина* (УНД 1972: 179), *прелюбезний син* (УНД 1972: 236), *премудрий лицар* (УНД 1972: 8), *препишная панна* (УНД 1972: 253, 254), *преудобне дерево* (УНД 1972: 114), *пречуден та предивен сон* (УНД 1972: 345).

5. Поняття оригінальності думових епітетних текстово-образних одиниць пов'язане із специфікою структурної організації останніх. Так, для думового епосу характерним є функціонування епітетних словосполучень з кількома означеннями (з двома і більше): *гласні, ясні соколи* (УНД 1972: 363), *велика супротивна хвиля* (УНД 1972: 400), *біленькі козацькі молодецькі ніжки* (УНД 1972: 194), *бідні безчасні невольники* (УНД 1972: 106), *кревна, сердешна родина* (УНД 1972: 325). Функціонування у думках складених епітетних структур – з двома і більше означеннями розглядаємо як новітній факт у художньо-образній фольклорній системі.

Наявність складених епітетних текстово-образних конструкцій зумовлена специфікою стилю – епічною, розгорнутою оповіддю, що передбачає на низування різноструктурних мовних одиниць для створення плавності, розміреності, уповільненості поетичного викладу думки в усномовному континуумі.

Актуалізованими складеними епітетними текстово-образними структурами в думках є одиниці з прикметниками-означеннями *козацький* і *молодецький*. З допомогою них твориться окремий художньо-образний епітетний корпус з домінантою *козак* : *козацька молодецька голова* (УНД 1972: 184, 234), *козацька молодецька душа* (УНД 1972: 161, 1760 та ін.), *козацьке молодецьке здоров'я* (УНД 1972: 92 та ін.), *козацькі молодецькі судна* (УНД 1972: 386 та ін.) та ін. Зазначені структури фіксує лише думовий епос.

Складеними епітетними конструкціями у думках є текстово-образні одиниці з прикметниками *кревний* і *сердешний*: *кревна, сердешна родина* (УНД 1972: 325), *кревне і сердешне товариство* (УНД 1972: 128), з прикметниками, *отцевий* і *материн* (матчин): *отцева і материна молитва* (УНД 1972: 2520), *отцевська й матчина молитва* (УНД 1972: 387) та ін.

Зазначені текстово-образні структури не є якимись особливими у плані змісту та художньо-образного вираження думки. Проте вони створюють стрижень художньо-образного світу думового дискурсу, саме з допомогою них відбувається “впізнаваність” думових текстів з-поміж інших фольклорно-пісенних творів.

Отже, оригінальність думових епітетів розглядаємо на рівні сполучуваності слів, що виявляється у несподіваному, оказіональному їх поєднанні, також на рівні структури – у наявності кількох означувальних компонентів (двох і більше, найчастіше двох), також на рівні ідейно-змістовому, коли до

уваги береться сутність жанру і виявляються ті образні одиниці, які формують каркас його текстового континууму.

У авторській поезії суто оказіональними є епітетні структури, що засвідчені в одноразовому вживанні в творах певного автора.

Література

Беценко Т., 2008, *Мова думового епосу*, Суми.

Беценко Т. П., 2008, *Текстово-образні універсалії думового епосу: структура, семантика, функції*, Суми.

Бибик С.П., Єрмоленко С.Я., Пустовіт Л.О., 1998, *Словник епітетів української мови*, Київ.

Вокальчук Г., 2004, *Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексико-графічний аспект)*, Рівне.

Грінченко Б. 1907-1909, *Словник української мови: У 4-х томах*.

Єрмоленко С.Я., 1987, *Фольклор і літературна мова*, Київ.

Словник української мови, 1970-1980, Київ (СУМ).

Украинские народные думы, 1972, Москва (УНД).

The Structures of Original Epithets in the Artistic Continuum

The article deals with a phenomenon of a stylistic poetic speech – *original epithet*. The author examines an essence of original epithets and its substantial signs and analyses semantics of unusual epithets structures. The research confirms that an original epithet is a compulsory phenomenon in the poetic speech and the works of folklore. The author emphasises the fact that an exposure and decoding of original epithets is a difficult process, requiring an individual approach.

Keywords: *original epithet, occasional epithet, text-vivid structures, original dumas epithet.*